

Чанишева Галія Інсафівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

декан соціально-правового факультету, доктор юридичних наук, професор

СТОРОНИ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ У СФЕРІ ПРАЦІ

У ст. 4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» закріплені рівні та сторони соціального діалогу. У частині першій ст. 4 Закону передбачено чотири рівні соціального діалогу: національний, галузевий, територіальний та локальний. На зазначених рівнях соціальний діалог здійснюється на тристоронній або двосторонній основі.

Сторони соціального діалогу визначені у частині другій ст.4 Закону. На перших трьох рівнях сторонами соціального діалогу є профспілкова сторона, сторона роботодавців і сторона органів виконавчої влади. На території відповідної адміністративно-територіальної одиниці стороною соціального діалогу можуть бути органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законодавством. На локальному рівні сторонами соціального діалогу є сторона працівників і сторона роботодавця.

Кожна із зазначених сторін має своїх представників, які у ст. 4 називаються суб'єктами відповідно профспілкової сторони, сторони роботодавців і сторони органів виконавчої влади. Йдеться про профспілки, їх об'єднання, організації роботодавців, їх об'єднання з визначеним Законом статусом і конкретні органи виконавчої влади.

Суб'єктами профспілкової сторони є професійні спілки, їх об'єднання, правовий статус яких визначений Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Згідно з частиною другою ст.4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» на національному рівні суб'єктами профспілкової сторони є об'єднання професійних спілок, які мають статус всеукраїнських; на галузевому рівні – всеукраїнські профспілки, їх об'єднання, що діють у межах певного виду або кількох видів економічної діяльності; на територіальному рівні – профспілки відповідного рівня та їх об'єднання, що діють на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

На національному, галузевому та територіальному рівнях суб'єктами сторони роботодавців у ст. 4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» визнано організації роботодавців та їх об'єднання, правовий статус яких закріплений Законом України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності». На національному рівні суб'єктами сторони роботодавців є об'єднання організацій роботодавців, які мають статус всеукраїнських; на галузевому рівні – всеукраїнські об'єднання організацій роботодавців, що діють у межах певного виду або кількох видів економічної діяльності; на територіальному рівні – організації роботодавців та їх об'єднання, що діють на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Суб'єктами органів виконавчої влади на національному рівні відповідно до ст. 4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» є Кабінет Міністрів України; на галузевому рівні – відповідні центральні органи виконавчої влади; на територіальному рівні – місцеві органи виконавчої влади, що діють на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Крім того, на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці стороною соціального діалогу можуть бути органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законодавством. Правовий статус органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування та їх конкретні повноваження у сфері соціального діалогу визначено законами України «Про Кабінет Міністрів України», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про місцеві державні адміністрації», «Про місцеве самоврядування в Україні». Так, згідно з п.2 частини першої ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року №794-VII Кабінет Міністрів України виступає стороною соціального діалогу на національному рівні, сприяє його розвитку, відповідно до закону проводить консультації з іншими сторонами соціального діалогу щодо проектів законів, інших нормативно-правових актів з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин.

При цьому слід погодитися з позицією законодавця про визнання стороною соціального діалогу не державу, як про це зазначають деякі науковці, а саме конкретні органи виконавчої влади.

На локальному рівні сторонами соціального діалогу у ст. 4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» визначено сторону працівників і сторону роботодавців. Суб'єктом сторони працівників є первинні профспілкові організації, а в разі їх відсутності – вільно обрані для ведення колективних переговорів представники (представник) працівників. Суб'єктами сторони роботодавців визнано роботодавця та/або уповноважених представників роботодавця.

У чинному трудовому законодавстві України не визначено коло уповноважених представників роботодавця, про які йдеться у частині другій ст. 4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні». Для національного законодавця представляють інтерес положення трудових кодексів окремих постсоціалістичних країн, в яких чітко визначено коло представників роботодавців. Наприклад, ст. 355 Трудового кодексу Республіки Білорусь передбачено представництво інтересів наймача на рівні організації, на республіканському, галузевому, територіальному рівнях. Встановлено, що представниками інтересів наймача виступають керівник організації або особи, уповноважені установчими документами організації чи локальними нормативними правовими актами цих організацій. Представництво інтересів наймачів на республіканському, галузевому, територіальному рівнях здійснюють відповідні об'єднання наймачів.

Норми про сторони соціального діалогу, закріплені у ст. 4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні», відрізняються від аналогічних норм трудових кодексів деяких зарубіжних країн. Наприклад, відповідно до ст. 41 Трудового кодексу Литовської Республіки сторонами соціального партнерства – соціальними партнерами – вважаються представники працівників і роботодавців, а також їх організації. У разі трьохстороннього соціального партнерства на рівних підставах у даному партнерстві поряд із представниками працівників і роботодавців, а також їх організаціями беруть участь також Уряд і органи самоврядування.

Згідно з частиною першою ст. 147 Трудового кодексу Республіки Казахстан сторонами соціального партнерства є держава в особі відповідних виконавчих органів, працівники і роботодавці в особі їх представників, уповноважених у встановленому порядку.

Відповідно до ст. 24 Трудового кодексу Киргизької Республіки сторонами соціального партнерства є працівники і роботодавців в особі уповноважених у встановленому порядку представників.

Натомість, у ст. 4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» виокремлюються профспілкова сторона, сторона роботодавців, сторона органів виконавчої влади та суб'єкти зазначених сторін. Звертають на себе увагу принаймні дві суперечності зазначеної норми. По-перше, якщо стороною соціального діалогу визнається профспілкова сторона, то другу сторону слід іменувати стороною організацій роботодавців, а не стороною роботодавців. По-друге, і профспілки, і організації роботодавців є представниками відповідно працівників і роботодавців, що прямо передбачено законами України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» та «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності». Тобто на національному, галузевому та територіальному рівнях стороною соціального діалогу слід вважати працівників і роботодавців в особі їх представників, відповідні органи виконавчої влади, а не профспілкову сторону, сторону роботодавців і сторону органів виконавчої влади, як це передбачено ст. 4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні».

Законом України «Про соціальний діалог в Україні» вперше передбачені критерії репрезентативності для суб'єктів профспілкової сторони та сторони роботодавців. Відповідно до частини третьої ст. 4 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» для участі у колективних переговорах з укладення колективних договорів і угод, тристоронніх або двосторонніх органах та у міжнародних заходах склад суб'єктів профспілкової сторони та сторони роботодавців визначається за критеріями репрезентативності.

Оцінка відповідності критеріям репрезентативності профспілок та їх об'єднань проводиться на національному та галузевому рівнях Національною

службою посередництва і примирення, а на територіальному рівні відповідними відділеннями Національної служби посередництва і примирення відповідно до Порядку оцінки відповідності критеріям репрезентативності суб'єктів сторін профспілок та організацій роботодавців, затвердженого наказом НСПП від 21 липня 2011 року №73.

У літературі висловлюється думка, що здійснення оцінки відповідності критеріям репрезентативності та підтвердження репрезентативності суб'єктів сторони профспілок і сторони роботодавців Національною службою посередництва і примирення як державним органом суперечить міжнародним стандартам. У зв'язку з цим вноситься пропозиція, що обов'язок оцінки відповідності критеріям репрезентативності профспілок та їх об'єднань, організацій роботодавців та їх об'єднань доцільно було б покласти на Національну тристоронню соціально-економічну раду та територіальні тристоронні соціально-економічні ради (М.В. Сорочишин).

На нашу думку, здійснення оцінки відповідності критеріям репрезентативності профспілок та їх об'єднань, організацій роботодавців та їх об'єднань НСПП та її органами не суперечить Конституції України і міжнародно-правовим актам. Зазначена норма Закону України «Про соціальний діалог в Україні» не є втручанням у діяльність профспілок і організацій роботодавців з боку держави, оскільки визнання представницьких організацій працівників і роботодавців для участі у колективних переговорах передбачено актами МОП, зокрема Конвенцією МОП №154 про сприяння колективним переговорам 1981 р. і Рекомендацією МОП №163 щодо сприяння колективним переговорам 1981 р. Крім того, частиною четвертою ст. 7 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» передбачено, що Порядок оцінки відповідності критеріям репрезентативності та підтвердження репрезентативності суб'єктів сторін профспілок та організацій роботодавців затверджується Національною службою посередництва і примирення після погодження сторонами соціального діалогу на національному рівні.